

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

**на гл. ас. д-р Ирена Николова,
департамент „Икономика“ на Нов български университет**

**представени за участие в конкурс за заемане на
академичната длъжност „доцент“**

**в Нов български университет,
област на висше образование 3. Социални, стопански
и правни науки,**

**професионално направление 3.8. Икономика
(световно стопанство и международни икономически
отношения – международни финанси и международна
търговия),**

**обявен в Държавен вестник брой: 38, от дата
24.4.2020г.**

На основание чл. 27, ал. 1 от Закона за развитието на академичния състав в Република България са изготвени резюмета на научните трудове след придобиване на научна и образователна степен „доктор“ (м. юли 2012 г.), както и след заемане на академичната длъжност „главен асистент“ (м. май 2013 г.): 1 публикуван монографичен труд, 1 самостоятелен учебник, 1 учебник в съавторство, 2 студии, 17 статии и доклади.

София, м. юни 2020 г.

I. Монография

Николова, И. (2018). Валутният риск в икономиката: теоретични и практико-приложни измерения, Нов български университет, ISBN: 978-619-233-028-6, 379 с.

Рецензенти: акад. И. Попчев, д.н. (БАН) и доц. д-р В. Йоцов (УНСС/БАН)

Научен редактор: проф. д-р И. Данева (НБУ)

Монографията е структурирана в четиринадесет глави, анализиращи съответно теоретичните и практическите аспекти на валутния риск, като чрез тях се постигат изложените цел, задачи, работни хипотези и изследователска теза. Последователността на съдържанието включва въведение, списък на фигурите, списък на таблиците, списък на съкращенията, четиринадесет глави, заключение, библиография, три приложения в общ обем от 379 страници.

В настоящото изследване се демонстрира връзката между отделните видове валутен риск и рисковете във външната среда, както и историческите основи на възникване на валутнокурсните колебания и режими в икономиката. Освен това, представената методика за управлението на валутния риск предоставя възможност за проследяване на връзката между теорията и практиката, съобразявайки с актуалните тенденции в тази област.

Така или иначе, рисковете в средата (макроикономически, мезоикономически и микроикономически) се отразяват върху валутния риск и икономическите участници, уязвими на влиянието на валутнокурсните колебания.

Изучаването на отделните проявления на валутния риск подпомага разбирането за целия риск при икономическите субекти (институции, физически и юридически лица, държавата), особено ако те са уязвими на влиянието на валутнокурсните колебания.

Макроикономическият валутен риск представлява външната среда за останалите две нива на риска – мезоикономическо и микроикономическо, като всяка промяна се отразява върху секторите и отделните фирми. Мезоикономическият валутен риск се разглежда като междинно ниво и съдържа едновременно проявления и на макро-, и на микро- валутния риск.

В същото време при някои елементи на видовете валутен риск съществува пряка взаимовръзка, отразяваща се директно между макро- и микро-риска без посредничеството на мезоикономическия. Например, валутният риск, възникващ при частния външен дълг се формира от отделните фирми, които реализирайки своите дейности в чуждестранна валута създават валутнокурсви експозиции. Същото се отнася и до статиите в платежния баланс, които при търговската, текущата и финансовата сметка се дължат на отделните фирми и физически лица.

Правната рамка за регулациите в света, в Европейския съюз (ЕС) и в България по отношение на валутния риск формира основата, върху която се обосновават теоретичните и практическите измерения на изследването. Неоспорим факт е, че без

адекватна нормативна рамка и създаването на правила за работа на отделните организации, управлението на риска, а и всяка друга икономическа дейност се реализира бавно и неефективно.

По отношение на историята на валутнокурсните колебания и режими, а оттам и на валутния риск се определя какви са основите, на които днес съществува Европейският паричен съюз и българският лев. Така възможностите за развитие и за еврото, и за лева, могат да определят границите, до които държавите биха стигнали за запазване на настоящото статукво или преминаването в нов етап на развитие. Всъщност, чрез тази част от изследването се представя познатото до момента ни минало, върху което се гради настоящето и бъдещето.

Макар и труднопрогнозируеми, валутнокурсните колебания се анализират чрез фундаменталния и техническия метод, като пазарният и експертният са ключови след като е натрупан практически опит на валутните пазари. Независимо от изборния валутнокурсен режим, прогнозирането е важна част за формиране на тенденциите при валутнокурсните колебания.

Що се отнася до практическите измерения на валутния риск, то при макроикономическия валутен риск има ясно дефинирани мерки и правила, разработени от международните финансови институции, насочени към валутните резерви, платежния баланс, както и по отношение на външния дълг.

Мезоикономическият (секторен) валутен риск, обикновено се следи от браншовите организации, но трудно се изготвят правила за разнородни фирми, макар и от един сектор, като в случая трябва да се отчита, че съществува и конкуренция между всяка от тях.

Управлението на валутния риск е характерно за микроикономическото ниво, като правилата за това обикновено не се обявяват публично, което бе потвърдено и от анализа на нормативната рамка. При финансовите институции също има изградени правила от Банка за международни разплащания (БМР), Европейска централна банка (ЕЦБ), които се спазват, но вътрешните насоки за управлението на риска не са публично оповестени.

Динамиката на икономическите процеси променя начина на вземане на решения и налага честа промяна на създадените правила за управление на валутния риск, отчитайки новата парадигма при тези процеси.

Научните приноси, в резултат на представения монографичен труд, които могат да се формулират, са:

- ✓ пълно и всестранно изследване на въпросите, свързани с валутния риск в икономиката, акцентирайки на неговите проявления и на съществуващите взаимовръзки и взаимозависимости;
- ✓ систематизиране на теоретичните и емпиричните изследвания по отношение на валутния риск;
- ✓ систематизиране и анализиране на нормативната рамка за валутния риск и неговите проявления в България и ЕС, както и действащите регулации на наднационално ниво;

- ✓ представяне и анализиране на класификации за валутния риск според неговите проявления според икономическото ниво и според неговото влияние върху стопанските субекти и извеждане на макроикономически, мезоикономически и микроикономически валутен риск;
- ✓ анализиране на развитието на валутнокурсните колебания в исторически план за страните от Западна Европа, САЩ и Япония за период от 200 години;
- ✓ разглеждане и анализиране на валутната система в България за период от 140 години и очертаване на бъдещите възможности;
- ✓ представяне на взаимовръзката между теоретичните и практическите аспекти при отделните проявления на валутния риск;
- ✓ обосноваване на методика за управлението на макроикономическия и микроикономическия валутен риск според новата парадигма за управлението на риска и разглеждане на мястото на мезоикономическия валутен риск;
- ✓ систематизиране на вътрешните и външни методи за управлението на макроикономическия и микроикономическия валутен риск.

Разгледаните актуални въпроси за валутния риск в настоящето и миналото са основата, върху която се стъпва, за да се коментират възможностите за бъдещето.

Когато се говори за бъдеще, независимо дали има предварителен план, вариантите за изпълнение са различни и няма абсолютна сигурност. Същото се отнася и за валутният риск и пораждащите го валутнокурсни колебания.

Всъщност за валутен риск чрез някое от неговите проявления ще има до момента, в който в света е налице само една валута или изобщо липсва паричната форма на размяна в обществата. За да се достигне до липсата на валути или наличието на само една, е необходима сериозна промяна в начина на функциониране на държавите, държавното устройство и икономиките. Но към момента, това може да се разглежда като хипотетичен вариант, чрез който изцяло се елиминира валутният риск.

Във всички останали случаи, валутен риск съществува, независимо дали е директен или косвен и дали валутнокурсните режими са постоянно или променливо фиксирани, или плаващи.

Предизвикателствата за бъдещото развитие на валутнокурсните колебания и в резултат на това на валутния риск, са свързани в значителни степен с макроикономическите, и по-специално с глобалните рискове. Не бива да се забравя, че всички икономически нива са свързани и взаимно си влияят. Това се отнася както за разгледаните макроикономически, мезоикономически и микроикономически рискове, така и за техните валутни разновидности.

Така или иначе, и в теорията, и в практиката трудно се прогнозира възможните изходи от дадена ситуация, а това предоставя чрез наблюдението и анализирането на рисковете варианти за отделните организации и икономики.

За България възможните варианти, свързани със състоянието на ЕС, еврозоната и Валутнокурсния механизъм (ERM2), дават яснота за бъдещото развитие в тази област. Разбира се, разгледаните предизвикателства също могат да се отразят на стабилността

на българския лев, но поне в краткосрочен план, поради наличието на паричен съвет и поддържането на валутни резерви, е осигурено минимум 100% покритие на паричната маса в обращение.

Ако се анализират миналото и настоящето и на тази основа се проектира бъдещето в развитието на валутнокурсните колебания, валутнокурсните режими и валутния риск, то тогава със сигурност очакванията са за продължаване на динамиката и прилагането на още нововъведения в тази област.

II. Самостоятелен учебник

Николова, И. (2015). Финансиране на международната търговия, Нов български университет, ISBN: 978-954-535-889-0, 264 с.

Рецензенти: доц. д-р Ст. Стефанов (НБУ) и доц. д-р Р. Димитрова (НБУ)

Научен редактор: проф. д-р И. Данева (НБУ)

Учебникът е структуриран в седем теми, които са разпределени в три раздела в общ обем от 264 страници. Всяка тема включва цел, задачи, същинска част, резюме, въпроси за дискусия, ключови понятия на български и английски език, литература. Структурата на учебника включва въведение, три раздела и седем теми, заключение, примерен тест по теми от курса, чрез който могат да се проверят придобитите знания, речник на основните понятия, използвани в текста.

Търговията дава възможност за размяна на стоки между контрагенти, разположени в различни райони и държави по света. А това се отразява благоприятно върху развитието на отделни сектори и подобрява конкурентоспособността на цялата икономика.

Международната търговия възниква още от древността и днес е в основата на съществуването на редица икономически съюзи – ЕС, Северноамериканско споразумение за свободна търговия (НАФТА), Асоциация на нациите от Югоизточна Азия (АСЕАН), Общ пазар на страните от Южна Америка (МЕРКОСУР). Тези организации обединяват отделни независими държави, чиято цел е да подобрят условията на търговия и да разширят своите пазари, като намалят тарифните (мита) и нетарифните (количествени и качествени прегради) ограничения помежду си.

С либерализирането на търговията и премахването на ограниченията се занимава и Световната търговска организация (СТО), която постига това чрез сключването на многостранни търговски споразумения между държавите-членки. В последните години тази инициатива се оказва не достатъчно успешна и затова са предпочитани регионалните търговски споразумения.

При реализирането на сделки основният обект са стоките, като те не могат да се разглеждат независимо от предоставянето на услуги и движението на капитали (паричните потоци). Освен това, износителите и вносителите не са единствените

участници, а се включват посредници (банки и други кредитни институции), спедитори, застрахователи, като така се улеснява продажбата и доставката на стоката до местоназначението.

В обхвата на международната търговия се включват всички видове фирми - микро, малки, средни, големи, като всички те могат да се ползват от предимствата на финансирането. Осъществяването на сделки при тези фирми протича по един и същ начин, но разликата се изразява в обемите на извършваната търговия, като участието на повече стоки и услуги е възможно само при средните и големи фирми, разполагащи с необходимите ресурси и опит.

Докога ще продължава да съществува търговията (вътрешна и международна) и докога ще са актуални въпросите в търговията и финансирането на търговията? Търговията е начин за размяна на стоки и услуги, както на вътрешния пазар, така и при участието на фирми в две и повече държави, което дава възможност за развитие на производството на стоки и предоставянето на услуги на всяка фирма, независимо дали тя реализира своята дейност само вътре в страната или участва и в международната търговия. Така търговията ще продължава да съществува, като тенденциите са за намаляване на преградите в международната търговия не само чрез договарянето на пониски мита между държавите, но и чрез ограничаване на нетарифните мерки. Това може да се реализира както в рамките на СТО, така и на двустранна основа и в рамките на регионални съюзи.

Целта на учебника е чрез представяне на външната среда за фирмите, да се изяснят възможните форми на финансиране за отделните сделки в международната търговия, както и механизмите за тяхното плащане. Познаването на формите за финансиране дава възможност на българските фирми да ползват максимално съвременните инструменти в своята дейност.

Първо се отделя място на рисковете в международната търговия (кои са основните рискове, засягащи външнотърговските сделки, особено в периода след сключване на сделките и по време на тяхното изпълнение; как тези рискове влияят на изпълнението на сделките; как всяка една фирма може да се справи с тези рискове). При разглеждането на видовете риск (политически, кредитен, валутен, пазарен и др.) се обръща внимание и на условията за търговия, приети в международния бизнес, които са регламентирани в Инкотермс 2010.

Съществена част от учебника е отделена на формите на финансиране в международната търговия. Тъй като финансирането на сделките е съобразено и се осъществява съгласно действащото законодателство във всяка една страна, при представянето на тази част се разглеждат и нормативните изисквания за сключването и изпълнението на конкретните сделки (търговски кредит, факторинг, форфетиране и др.) в Р България и в международната практика.

Приложението на банковите гаранции в търговията и експортното застраховане също са анализирани в този раздел. По отношение на гаранциите се разглеждат същността и видовете банковите гаранции, които се предоставят на фирмите при извършване на тяхната дейност, като особено място е отделено на гаранциите при

поискване и договорните гаранции. Що се отнася до застраховането на външнотърговските сделки, представени са възможностите, предлагани от държавните и частните застрахователни компании при покриване на рисковете по износа на фирмите в страната.

Третата част от учебника е насочена към запознаването с разнообразните форми на плащане, познати в международната търговия. Акцентът е поставен върху най-често използваните форми от фирмите като авансов превод, открита сметка, документарен акредитив, документарно инкасо. Не на последно място са дискутирани и т.нар. търговски ефекти или прехвърляеми инструменти – чек, менителница, запис на заповед. При добро познаване на формите на плащане всяка една фирма може да прецени коя от тях е най-подходяща за конкретната ситуация.

Научните приноси, които могат да се формулират в резултат на подготовения и издаден учебник са:

- ✓ Представяне на правната рамка в действащото международно право и в националното законодателство за отделните форми на финансиране и за финансовите механизми в международната търговия;
- ✓ Представяне и систематизиране на рисковете в международната търговия на макроикономическо и микроикономическо ниво;
- ✓ Анализ на приложението на факторинга за малките и средните предприятия и неговото интегриране за учебни цели.

Учебникът е разработен и предназначен за студентите по финанси в Нов български университет. Той може да се ползва и от студенти от бакалавърските и магистърските програми в областта на финансите и международния бизнес, както в редовна, така и дистанционна форма на обучение. Може да послужи и е подходящ като помагало в практиката при реализирането на сделки във вътрешната и международната търговия.

III. Учебник в съавторство

Колектив (2019). Въведение във финансите, Нов български университет, издание в екип, ISBN: 978-619-233-052-1, с. 244-250 и с. 264-268.

Рецензенти: проф. д-р С. Ракарова (НБУ) и доц. д-р Ст. Георгиева (НБУ)

Учебникът представлява второ преработено и допълнено издание, като се състои от три раздела, които включват тринадесет глави с общ обем от 301 страници. Трите раздела включват областите „Пари, финансови пазари и финансови институции“, „Публични финанси“ и „Корпоративни финанси“.

Кандидатът е разработил от глава 11 „Дългосрочно финансиране на предприятието“, т. 3.2 „Международен лизинг“ (с. 244-250) и от глава 12 „Краткосрочно финансиране на предприятието“, т. 2.2. „Международен факторинг“ (с. 264-268).

В частта за международния лизинг са представени неговите особености, различаващи го от лизинга в страната, както и отделните видове във външна среда. В частта за международния факторинг са разгледани неговите функции, класификации и видове в международна среда.

IV. Студии

- 1. Николова, И. (2016). Предизвикателства пред експортната политика на България след присъединяването в Европейския съюз, В: Годишник на департамент „Администрация и управление“, Нов български университет, ISSN: 2603-297X (online), ISSN: 2603-2961 (CD/DVD), с. 1-27.**

Чрез експортната политика всяка държава представя своята визия за икономическото си развитие и конкретно, кои са секторите, които ще са водещи при износа на стоки и предоставянето на услуги на чужди пазари. А това е ключово за нейната конкурентоспособност и възможността да привлича инвестиции (преки и портфейлни), както и за повишаване на икономическия ѝ растеж. Обикновено експортната политика може да се включи в търговската политика на дадена държава, но ако износът е нейн приоритет, то извеждането на подобна политика е задължително.

Що се отнася до България, провеждането на търговската ни политика като страна-членка от 2007 г. е в съответствие с общата търговска политика на ЕС и с това се съобразяват всички институции, които са пряко ангажирани.

Целта на студията е да се разгледа и анализират ключови елементи от провеждането на експортната политика на България. Конкретните задачи, които се поставят са: 1. да се представи преглед на външната търговия на България; и 2. да се разгледат възможностите на експортното застраховане за фирмите при реализиране на износ и ролята на институциите.

Чрез прегледа на търговските партньори в първата част на студията се извеждат държавите, за които е предназначен износът на страната и от които внасяме. Този елемент от експортната политика е представен, за да се проследят тенденциите и да даде ориентир за рисковете, които е необходимо да се имат предвид при планиране на бюджетните разходи за застраховане на износа.

Експортното финансиране и застраховане са финансовите елементи за поставените в една експортна политика цели. Поради това акцентът във втората част е насочен към експортното застраховане на държавата чрез Българската агенция за експортно застраховане.

На трето място са представени институциите, отговорни за провеждане на експортното застраховане в България. Разходите по него се предоставят от републиканския бюджет и поради това е необходимо да се разгледат органите, ангажирани с тази дейност.

2. Николова, И. (2014). Усвояване и контрол на средствата от европейските фондове. – В: Годишник на департамент „Публична администрация“, Нов български университет, ISSN 1313-4760 (CD/DVD), с. 1-43.

Всяка държава-членка има достъп до средствата от фондовете на ЕС, които имат за цел да реализират неговите общи политики, следвайки конкретните приоритети за действащия шестгодишен програмен период. Така конкретното финансиране по програми и проекти обвързва постигането на крайните резултати в държавите-членки с общите принципи и цели на европейската идея.

В контекста на изпълнение на общите политики на ЕС и прилагането им за всяка държава-членка, те се подпомагат чрез публичните средства на европейските бюджет и фондове. Всяко разходване на средства, които са публични и особено прозрачността при тяхното усвояване от държавите-членки и крайните бенефициенти, са чувствителна тема за всеки данъкоплатец в ЕС. Ето защо, „новите“ държави-членки и техните администрации, за които процесът на усвояване на средства е все още нов, е необходимо да спазват изградените и утвърдени от останалите страни правила, за да не подлежат на санкциониране.

Целта на студията е да се разгледа и анализира процесът на усвояването на средствата от европейските фондове за България. Конкретните задачи, които се поставят са: 1. да се представят проблемите и предизвикателствата пред България и българската администрация при усвояването на средствата за страната за програмния период 2007-2013 г. 2. да се анализират основните приоритети за програмния период 2014-2020 г. в контекста на възможностите за финансиране от фондовете на ЕС; 3. да се дискутират предизвикателствата при осъществяване на контрол върху процеса на усвояване на средствата от ЕС на национално и европейско ниво.

Усвояването на средствата по фондовете на ЕС се разглежда конкретно за България. Дискутирани са степента на усвояемост на средствата, предвидени за България през програмния период 2007-2013 г., както и слабостите и предимствата по отношение на фондовете и политиките за страната. На тази основа са представени и възможностите за новия програмен период 2014-2020 година.

С оглед на поставените цел и задачи, студията е структурирана в три основни части, които представят последователно анализирани задачи. В заключение са представени и изводи от разгледаните актуални въпроси в студията.

В първата част на студията е анализиран програмният период 2007-2013 г. за България, като са представени средствата по фондовете и оперативните програми за страната за този период. Формулирани са слабостите за програмния период и е представена ролята на администрацията при отделните етапи в този процес. Втората част е насочена към програмния период 2014-2020 г. и финансирането на отделните приоритети по него в контекста на стратегия „Европа 2020“, като са изведени конкурентните предимства на страната. В третата част на студията са представени контролът, нивата на контрол и видовете контрол при разходването на средствата от ЕС.

Акцентът е поставен върху слабостите и предимствата за администрацията при прилагането на възможните видове контрол, така че да благоприятства процесът по целево усвояване на средствата от фондовете на ЕС.

V. Статии и доклади

- 1. Nikolova, I. (2016). Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Case of Bulgaria (Преките чуждестранни инвестиции и икономическия растеж: България), Journal of International Scientific Publications, Economy & Business, ISSN 1314-7242, Volume 10, pp.347-359.**

Целта на статията е да се разгледат преките чуждестранни инвестиции за последните 25 години от периода на прехода в България и да се анализира тяхното влияние върху икономическия растеж и развитие.

Първата част на статията е насочена към преките чуждестранни инвестиции в България от 1990 г. до 2015 г., като се разглеждат тяхната структура, тенденции, както и институционални сектори, предпочитани за инвестиции. Определени са три основни етапа в рамките на този 25 годишен период, за да бъдат представени и тенденциите. В останалата част от статията е представено влиянието на инвестициите върху икономическия растеж на България, тъй като той е ключов и за икономическото развитие на страната. Очакванията за привличане на инвестиции са обобщени в заключението.

- 2. Nikolova, I. (2014) Instruments of EU Cohesion Policy for Bulgaria (Инструментите на кохезионната политика на ЕС за България), Journal of International Scientific Publications, Economy & Business ISSN 1313-2555, Volume 8, pp. 671-682.**

В историята на ЕС и европейската интеграция съществуват различни документи и договори, които подкрепят държавите-членки в тяхното присъединяване. Подобен пример е Договорът от Лисабон от 2007 г., който поставя е правният инструмент за постигането на: а) по-демократична и прозрачна Европа; б) по-ефективна Европа; в) Европа на правата и ценностите, свободата, солидарността и сигурността; г) Европа на глобалната сцена. Тези цели са постижими, ако ЕС се трансформира в по-хомогенна общност, т.е. по-висок икономически растеж и жизнен стандарт във всички държави на континента, като по този начин се намаляват „пропастите“ между тях.

Тази хомогенност на ЕС може да се постигне чрез ефективно прилагане на кохезионната политика. Нейните основни цели са: 1. конвергенция, която се постига чрез насърчаване на инвестициите в инфраструктура, човешки капитал, научна и

развойна дейност в по-слабо развитите държава; 2. регионална конкурентоспособност и заетост, която е насочена към областите извън т. 1. и включва насърчаване на предприемачеството, опазване на околната среда, инвестиции в научно-изследователска дейност в човешки капитал; 3. териториално сътрудничество, което засяга трансграничните и транснационалното сътрудничество и обмяната на опит.

Постигането на целите на Договора от Лисабон и на кохезионната политика на ЕС се осъществява чрез европейския бюджет и неговите инструменти. Разбира се, за специфичните цели на политиката на сближаване са създадени и други механизми, за да се намалят различията между държаните-членки. Една част от тези инструменти са съвместни инициативи на Европейската комисия, Европейската инвестиционна банка и Европейския инвестиционен фонд.

Целта на статията е да се представят възможностите на финансовите инструменти на кохезионната политика за България и да се анализира въпросите, свързани с процеса на усвояване на тези средства. Към финансовите инструменти, които са представени се включват: фондовете на ЕС (Кохезионен фонд, Европейски фонд за регионално развитие и Европейски социален фонд), инструменти на финансовия инженеринг като JEREMIE и JESSICA, улеснения за техническа помощ като JASPERS и JASMINE, както и други съвместни инициативи с частния сектор.

Статията се състои от две части, като в първата част се разглеждат и анализират финансовите инструменти на кохезионната политика на ЕС и промените, направени през новия програмен период 2014-2020 г. спрямо предходния. Втората част представя възможностите за България и научените уроци от първия програмен период за страната по отношение на финансовите инструменти на кохезионната политика. В края на статията са представени предложения за подобряване на процеса на прилагане както на тези или подобни на тях инструменти, така и на нововъведените за новия програмен период.

3. Николова, И. (2018). Глобалните икономически рискове - мит или реалност? - В: Годишник „Икономика и бизнес“ на департамент „Икономика“, Нов български университет, ISSN 2534-9651, с. 68-74.

Рисковете в икономиката, а и във всяка сфера на човешката дейност, съществуват и влияят върху вземането на решения и последващите действия. Когато се говори за глобалните рискове, и то в икономиката, обикновено се засягат области, които влияят в значителна степен върху реформирането на цели сектори или региони. Причината за тези рискове са финансовите или фискални въпроси, неуредени до този момент от водещите икономики в света, които засягат не само тях, но и останалите развиващи се и развити държави. Обикновено при наличие на индикации за рискове, финансовите пазари реагират мигновено, а впоследствие това се отразява и върху реалния сектор от икономиката. Особено чувствителни към глобалните рискове са валутните пазари и дълговите ценни книжа на отделни държави.

Тъй като дълговата криза от 2010 г. продължава да оказва влияние върху икономиките на отделни държави, а в същото време нивата на външния дълг са сравнително високи като цяло, целта на настоящата статия е да се разгледа връзката между глобалните икономически рискове и външния дълг. В първата част на статията се разглеждат глобалните икономически рискове за 2018 г., както и причините за тяхното възникване. Във втората част се анализират нивата на външния дълг на водещите икономики в света и на страните от ЕС в контекста на последната дългова криза в еврозоната и възможни бъдещи такива. Разглеждат се и мястото на частния дълг в общия външен дълг.

4. Николова, И. (2018). „За“ и „против“ развитието на общата търговска политика на Европейския съюз, - В: Годишник на департамент „Администрация и управление“, Нов български университет, ISSN 2603-297X, 2018, с. 438-450.

Темата за международната търговия и провежданата търговска политика от отделните държави, се оказва особено актуална през последните години, и то след спиране на преговорите в рамките на СТО, т.нар. Доха кръг (The Doha Round) от 2001 година. Въпреки опитите за подновяване на разговорите за либерализиране на търговията, до този момент не е постигнат значителен напредък. Така отделните държави или групи държави започнаха взаимно договаряне на условията по сключването на търговски споразумения.

За България тази политика е сравнително нова, като в последните десет години е част от нея в качеството си на държава-членка. Тя се отрази върху законодателството в страната, на първо място, чрез неговото хармонизиране с европейското в предприєдинителния етап, и на второ, чрез транспониране на новите регламенти и директиви в периода на пълноправното членство. Освен това, страната има възможност през тези години да взема активно участие в самото изготвяне на търговската политика и при приемането на законодателни инициативи чрез представяне на своята позиция основно пред Европейската комисия и Европейския парламент, но и пред останалите европейски институции.

Първата част на статията е насочена към регулациите на търговската политика, като се разграничават две основни направления при нейното формиране и това са отношенията с трети страни и състоянието на Единния пазар. Втората част на изложението представя предимствата и недостатъците на търговската политика на ЕС, предвид съществуващите предизвикателства в световната икономика. Чрез статията се прави опит за представяне на основните аргументи в подкрепа на търговската политика, като са анализирани и някои предизвикателства.

- 5. Николова, И. (2017). Факторингът при малките и средни предприятия в международния бизнес, - В: Годишник „Икономика и бизнес“ на департамент „Икономика“, Нов български университет, ISSN 2534-9651, с. 37-43.**

Малките и средни предприятия, особено в случаите, когато участват активно в международния бизнес, търсят възможности за финансиране, отговарящи на тяхната дейност и условията в бизнес средата. Факторингът не е нова форма на финансиране на фирмите, но през последните години, особено след глобалната финансово-икономическа криза броят на сключените договори и общият оборот на средствата по тях се увеличава постоянно. В изложението¹ се засягат два основни въпроса: 1. същността и функциите на факторинга като форма на финансиране за малките и средни предприятия; 2. мястото на факторинга в международния бизнес.

Всяко финансиране има своите предимства и недостатъци и за трите засегнати страни – фактор компания, износител и вносител. За избора на този тип финансиране ключово значение имат условията, които фактор компанията ще предложи на износителя що се отнася до дисконт, цена и период. В статията са представени предимствата за участниците в търговския договор износител и вносител.

Безспорно предимство на факторинга, което продължава да привлича малките и средни предприятия е осигуряването на ликвидност за дейността, както и прехвърлянето на кредитния и валутния риск върху фактора. Това дава възможност на фирмите да се насочат към своята основна дейност, а не да следят непрекъснато вносителя дали ще плати в договорения предварително срок и дали няма да изпадне в неплатежоспособност.

- 6. Николова, И. (2017). Влияние на регулациите на общата търговска политика на Европейския съюз върху България, - В: сп. Правна трибуна, издание на Съюза на юристите в България (1-2), ISSN 1314-2208, с. 106-108.**

Докладът е представен на Национална научна конференция „10 години България в Европейския съюз – въздействие върху развитието на публичните политики и законодателството“, организирана от департамент „Право“ и департамент „Администрация и управление“ на Нов български университет.

Целта на доклада е да се направи преглед на постигнатото от България в областта на общата търговска политика и действащите регулации, и да се предложат препоръки за развитие, като задачите за изпълнение на тази цел са: 1. да се представи законодателната основа на общата търговска политика на ЕС; 2. да се анализира състоянието на търговията в България след присъединяването в контекста на законодателството в тази област.

- 7. Николова, И. (2016). Валутнокурсните колебания при формите за плащане в международната търговия, - В: Годишник „Икономика и бизнес“ на департамент „Икономика“, Нов български университет, ISSN 2534-9651, с. 1-15.**

Колебанията на валутните курсове се отразяват върху дейността на фирмите и условията за провеждане на търговията, особено когато са в чуждестранна валута. Когато се извършват плащанията, няколко форми са приложими, като решението зависи от предпочетената валута и останалите условия по сделката. Ключово място при тях има плащането по сделката и изборът на валута за нейното изпълнение.

В настоящото изложение се засягат два основни въпроса: 1. Тенденциите за водещите валути на международните пазари, особено след обявяването на избора на Великобритания от референдума през м. юни 2016г. за напускане от ЕС; 2. Отражението на валутнокурсните колебания върху приложимите форми на плащане в международната търговия.

Ползваните данни в статията са в краткосрочен период, като целта е да се разгледат потенциалните действия на участниците в международната търговия в резултат на настоящите и очакваните дейности по напускането на ЕС от страна на Великобритания.

- 8. Николова, И. (2016). Бъдещето на българския лев и Европейският паричен съюз. – В: Сборник доклади от научна конференция с международно участие, организирана от Бургаски свободен университет и Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 17-18 юни 2016 г., Бургаски свободен университет, Бургас, ISSN 1313-8758, 2016, с. 299-306.**

Българският лев е националната парична единица в страната още от 1880 г. и към момента, въпреки че е приет фиксиран валутнокурсен режим под формата на паричен съвет, винаги е актуален въпросът какво следва. Включването в Европейския икономически и паричен съюз е естествен процес с оглед на пълноправното ни членство в ЕС. Но предизвикателствата за развитието на този съюз и бъдещото присъединяване на страната към него също не са малко. Кога това би могло да се случи и как би се отразило в икономически и социален аспект са въпросите, които са разгледани в доклада, в контекста на валутнокурсните режими и валутния риск в България в периода след 1989 година.

Това, разбира се, са темите, които са актуални за настоящата и следващите години, що се отнася до тяхното отражение върху Европейския паричен съюз и икономическото развитие на България, както и евентуалното приемане на еврото като официално платежно средство. Страната ни вече има опит в последните 25 години от прилагането на различни валутнокурсни режими (плаващ и фиксиран), което също дава възможност да се прецени какви са възможните алтернативи.

Целта на доклада е да се представят възможните ефекти от включването на България в Европейския паричен съюз и приемане на еврото като официално платежно средство. Конкретните задачи на доклада са свързани с два основни аспекта: 1. разглеждане на валутнокурсните режими в България след 1989 година до момента и връзката с валутния риск; 2. представяне на проблемите пред Европейския паричен съюз и тяхното отражение върху избора за приемане на еврото.

Докладът е изготвен за участие в Научната конференция с международно участие „Съвременни управленски практики IX“ по случай 25 години от създаването на Центъра по икономически и управленски науки на Бургаски свободен университет, проведена в партньорство със Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

- 9. Николова, И. (2015). Иновационни модели във външната търговия и икономика на България – В: Сборник с доклади от международна научно-практическа конференция „Лидерството – време е за промени“, организирана от департамент „Бизнес администрация“, Нов български университет, издателство на НБУ, ISBN 978-954-535-898-2, 2015, с. 159-170.**

Иновациите са инструмент на фирмите и те се дискутират като такива в доклада. Но техният ефект се отразява върху целия внос и износ на страната. Така че подходът в случая е от микроикономическото към макроикономическото ниво, където се разглеждат обобщените резултати от използването на нововъведенията.

Но иновациите си остават ключови за развитието на фирмите и цялата икономика, поне засега, като обикновено именно лидерите във фирмите имат визията за това. Взаимодействието между търговията и иновациите може да се търси освен като инициатива от страна на фирмите за подобряване на техните конкурентни предимства пред останалите, но и като влияние на външната търговия върху развитието на иновациите.

Целта на доклада е да се разгледат и анализират иновациите, които се отразяват на външната търговия на страната, като акцентът е поставен върху два основни въпроса: 1. иновациите и иновационните модели, приложими в практиката за реализиране на внос и износ от фирмите, и 2. отражение на тези иновации върху външната търговия на страната през последните години. В края на доклада са представени основните изводи, до които се достига в резултат на изложението.

- 10. Николова, И. (2015). Бюджетната политика на Европейския съюз, 2014-2020 година, - В: Сборник с доклади от V международна научна конференция „Демарж или забавен каданс за икономиката и финансите, организирана от катедра „Финанси“, УНСС, 21-24 май 2014 г., Равда; УНСС, ISBN 978-954-644-727-2, 2015, с. 47-53.**

Това, което прави особено разглеждането на бюджетната политика на ЕС и бюджета е тяхната наднационалност – необходимо е да се планират приходите от всички вече 28 държави-членки, както и да се разпределят разходите по приоритети, държави-членки и институции.

Основните въпроси, които се разглеждат в текста са свързани с принципите на изграждане на бюджета на ЕС (първата част на доклада) и приоритетите за финансиране за програмния период 2014-2020 година, представени във втората част на доклада. Дискутират се възможностите за усвояване на средствата от ЕС от държавите-членки, и по-специално от България за периода до 2020 година.

Анализът в доклада обхваща два програмни периода: настоящия 2014-2020 г., по който все още не е стартирало ефективно усвояване на средствата за държавите-членки, и предходния програмен период 2007-2013 г., по който средствата продължават да се усвояват от държавите.

- 11. Николова, И. (2015) Външната търговия на България след 1989 г. – В: Сборник с доклади от международна научна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, издателство „Наука и икономика“, Икономически университет – Варна, ISBN 978-954-21-0833-7 (т.1), Том 1, с.69-75.**

Външната търговия на България през последните 25 години се променя както в резултат на динамичните процеси в самата икономика на страната, така и поради темповете на развитие на държавите, с които е обвързан българският внос и износ. Целта на доклада е да се представят причините за настоящото състояние на външната търговия на страната и да се анализират тенденциите, формиращи се в разглеждания период

Тъй като търговията е част от икономиката на една държава, в изложението се представя и ролята на икономиката за състоянието на търговията, още повече, че факторите, влияещи на търговията имат отражение и върху икономиката.

Докладът е подготвен и представен в Международна научна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, организирана по случай 95 години Икономически университет Варна.

- 12. Николова, И. (2014). Фондовете на Европейския съюз за България – В: сб. доклади от Единадесетата международна научна конференция „Интелигентна специализация на България“, 13-14 юни 2014 г., Издателство на Международно висше бизнес училище - Ботевград, ISBN 978-954-9432-64-0 (CD), с. 80-90.**

За настоящия програмен период 2014-2020 г. приоритетите на ЕС също дават насоката за финансиране чрез средствата от фондовете, като те са представени в друг стратегически документ „Европа 2020: стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“. Именно чрез тази стратегия ЕС се стреми да осигури последователност при изпълнението на своите общи политики и след възстановяването от рецесията да продължи с икономическото си развитие.

Обектът на разглеждане са фондовете на ЕС, които са насочени към изпълнение на общите политики и чрез които основно се изпълняват приоритетите за периода 2014-2020 г. – Европейски социален фонд, Европейски фонд за регионално развитие, Кохезионен фонд, както и двата фонда в областта на селскостопанската политика.

В текста се разглеждат два основни въпроса. Единият от тях е свързан с представянето на основните приоритети за програмния период 2014-2020 г. в контекста на възможностите за финансиране от фондовете на ЕС. Разгледани са отделните фондове, както и областите в техния обхват на действие. Вторият анализиран въпрос е насочен към усвояването на средствата по фондовете на ЕС конкретно от България. Дискутирани са степента на усвояемост на средствата, предвидени за България през програмния период 2007-2013 г. На тази основа са представени и възможностите за новия програмен период 2014-2020 година.

- 13. Николова, И. (2014). Европейският икономически и паричен съюз след финансовата криза. – В: сб. доклади от Сборник доклади от Международна научна конференция "Следкризисният финансов маразъм в Европа и в България", организирана от Финансово-счетоводен факултет УНСС и департамент "Икономика" НБУ, Равда; УНСС, ISBN 978-954-644-542-1, с. 54-60.**

Целта на доклада е да се разгледат причините за разразилата се дългова криза чрез критериите от Маастрихт и да се представят възможностите за бъдещото развитие на Европейския икономически и паричен съюз. Акцентът е поставен върху едни от критериите, а именно показателят дълг към БВП.

В първата част на доклада се разглежда състоянието на еврозоната към м. май 2013 г. и се представят проблемите с дълга на страните-членки на Икономическия и паричен съюз, основно чрез връзката дълг към БВП. Авторите, чиито публикации са анализирани

и представени в текста по отношение на външния дълг и растежа на икономиката са: Carmen Reinhart, Vincent Reinhart, Kenneth Rogoff, Cristina Checherita, Philipp Rother и др.

Отражението на финансовата криза върху еврозоната както и възможните варианти за преодоляване на тази криза са разгледани във втората част от доклада. Анализират се и възможните заплахи за развитието на Европейския икономически и паричен съюз и възможностите за бъдещото развитие.

14. Николова, И. (2014). Финансовият риск в българските предприятия: управленски подходи. – В: сб. доклади от Юбилейна международна научна конференция "Бизнесът - позитивната сила в обществото", 4 юни 2013 г., Нов български университет, ISBN 978-954-535-796-808-1 (на корицата на сборника) и ISBN номера: 978-954-535-808-1 (в базите данни), с. 334-343.

В доклада се разглеждат два основни въпроса, свързани с управлението на риска в предприятията. На първо място са представени рисковете във външната и вътрешната среда на предприятията, а след това акцентът е поставен конкретно върху финансовият риск и неговите разновидности. Във втората част са представени възможните управленски подходи за финансовия риск в предприятията и последователността на отделните етапи за управление.

Основните предимства, които се извеждат за приложение на управлението на финансовия риск в предприятията са: а) възможност за намаляване на разходите от финансовата несигурност и вероятността от обявяване в несъстоятелност; б) оптимизиране на финансовите активи и пасиви на предприятието, тъй като чрез анализа на риска се представя детайлно финансовото състояние, както и слабостите при управлението на риска до момента; в) теоретичните подходи могат да се адаптират и максимално да отразят състоянието на предприятието.

Докладът бе подготвен и представен в юбилейна международна научно-практическа конференция „Бизнесът – позитивната сила в обществото“, посветена на 20 години от създаването на магистърска програма „Бизнес администрация“ в Нов български университет.

15. Николова, И. (2013). Приложение на факторингa в икономиката по време на криза. – В: сб. доклади от Международна академична конференция "Регионални и глобални измерения на търговията", 18 октомври 2013 г., Икономически университет – Варна, издателство „Наука и икономика“ Икономически университет – Варна, ISBN 978-954-21-0667-8, с.689-698.

Докладът е подготвен за участие в Юбилейната международна научна конференция „Регионални и глобални измерения на търговията“, посветена на 60 години от

създаването на катедра „Икономика и управление на търговията“ и 65 години от създаването на специалност „Икономика на търговията“ при Икономически университет- Варна.

В доклада са представени същността, класификациите и видовете факторинг, които са познати и се прилагат както в България, така и в други държави. Посочени са нормативните основи на международния факторинг, регламентирани в Конвенцията за международния факторинг, издадена от Международния институт за унификация на частното право.

Във втората част от изложението на доклада се анализира приложението на факторинга в страните от Западна Европа, САЩ и България, както и целевата група на предприятията, финансиращи своята дейност чрез факторинг. Данните в доклада са за периода 2006-2012 г. за България и по този начин се проследяват тенденциите за разглежданите години от приложението на факторинга като цяло и на отделните видове факторинг. На база на анализите са представени основни изводи и са формулирани предимства и недостатъци на факторинга.

16. Николова, И. (2013). Икономиката на България след кризата в еврозоната. – В: сб. доклади от Научна конференция с международно участие "Знанието - традиции, иновации, перспективи", 14-15 юни 2013 г., Бургаски свободен университет, Бургас, ISBN 978-954-9370-97-3, Том III, с. 245-252.

Докладът е подготвен за участие в Международна научна конференция „Знанието – традиции, иновации и перспективи“, организирана от Бургаски свободен университет. Целта на доклада е да се анализира състоянието на икономиката на България след глобалната финансова и икономическа криза и дълговата криза в еврозоната и да се представят перспективите пред нея в краткосрочен план и в средносрочен в контекста на стратегия „Европа 2020“. Два са основните аспекти, необходими за анализиране, а именно: възможностите за изпълнение на общите стратегически цели на ЕС, представени в Европа 2020 и вторият е свързан с конкретните предимства на българската икономика и отделни нейни сектори за постигането на по-висок ръст.

В първата част на текста е представено състоянието на българската икономика по време на двете кризи – глобалната финансова и икономическа и дълговата, като анализирани данни са за периода от 2003 г. до 2013 г. Ползвани са и прогнозните данни към момента на писане на доклада за 2014 г. Икономическите показатели, разгледани в тази част са БВП, преки инвестиции и брутна добавена стойност (БДС). На основа на данните и тенденциите са представени основни препоръки в краткосрочен план за преодоляване влиянието на кризите.

Втората част на доклада е насочена към анализирането на напредъка по изпълнението от страна на България на показателите по стратегия „Европа 2020“ в сравнение с общите индикатори за ЕС-27. Предвид първата част на доклада и

сравнителния анализ на показателите по стратегията, в края на доклада се формулират препоръки за подобряване конкурентоспособността на страната в средносрочен план.

17. Николова, И. (2013). Влияние на преките чуждестранни инвестиции върху корпоративния финансов мениджмънт. – В: сб. доклади от международна конференция "Корпоративните финанси на формиращите се пазари - теория и практика", 9-10 септември 2013 г., Нов български университет, ISBN 978-954-535-827-2, 2013, с. 186-196.

Докладът е подготвен за участие в Трета научно-практическа конференция с международно участие „Корпоративните финанси на формиращите се пазари - теория и практика“, организирана от департамент „Икономика“ на Нов български университет. Целта доклада е да се разгледа и анализира ефектът от преките чуждестранни инвестиции върху дейността на предприятията и финансовото управление

В началото на текста се дава определение и нормативната основа за преки инвестиции в международната и българската практика. Представени са отделни видове и класификации на преките чуждестранни инвестиции. Те се разглеждат и в условията на растеж на икономиката, и по време на криза, като възможност за предприятията за реализиране на техните бизнес планове. Всъщност при икономическа криза за българската икономика преките чуждестранните инвестиции, заедно със средствата по фондовете и програмите на ЕС представляват основният входящ паричен поток за икономиката.

В доклада са представени и анализирани два основни въпроса, свързани с преките инвестиции: 1. анализира се състоянието на преките чуждестранни инвестиции в България за периода 2001-2012 г., като чрез разглеждане на тяхната структура и представяне по сектори от икономиката се анализират тенденциите в развитието на отделни сектори и 2. Разглежда се връзката между преките чуждестранни инвестиции и финансовото управление на фирмено ниво в България. В тази част се анализират секторите от икономиката, при които преките чуждестранни инвестиции през последните години преобладават.